

## บทที่ ๒

### เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง พัฒนาการและทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านวังฮอน ตำบลวังอ่าง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ได้แยกประเด็นการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้

๑. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการของชุมชน
๒. เอกสารเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม
๓. เอกสารเกี่ยวกับชุมชนบ้านวังฮอน ตำบลวังอ่าง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

#### ๑.เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการของชุมชน

นักวิชาการได้ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของชุมชนหรือประวัติศาสตร์ชุมชนและมีการเสนอแนวคิดในการศึกษาไว้น่าสนใจ มีดังนี้

ขงยุทธ ชูแว่น<sup>1</sup> ได้เสนอแนวการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน พอสรุปได้ว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน มีเนื้อหาให้เลือกหลายทางเนื่องจากในชุมชนมีกิจกรรมหลายอย่าง เช่น การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมหลายมิติหลายประเด็น โดยเรื่องสำหรับศึกษา จึงควรพิจารณาด้านเนื้อหา ๒ ประเด็น ได้แก่ การจัดการทรัพยากรเป็นประเด็นที่น่าสนใจมาก เนื่องจากการทำมาหากินของชาวบ้านในท้องถิ่นต่างๆ มีการจัดการทรัพยากรเป็นศูนย์กลางในการศึกษา ที่จะทำให้เข้าใจวิถีชีวิตของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี เพราะวิถีชีวิตของประชาชนที่เปลี่ยนแปลงมาในประวัติศาสตร์วันนี้ล้วนเป็นการปรับตัวในด้านการจัดการทรัพยากร เพื่อความอยู่รอดของตัวเองอันหมายถึงครอบครัวและชุมชนนั่นเอง จึงกล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์ชุมชนในท้องถิ่นต่างๆ ก็คือประวัติศาสตร์การปรับตัวของชาวบ้านในการทำมาหากินในระบบนิเวศหน่วยหนึ่ง เช่น ชุมชนในหุบเขา ชุมชนชาวนา ชุมชนประมง เป็นต้น

ส่วนวิถีวัฒนธรรม เป็นประเด็นที่ใช้ได้กับชุมชนชายขอบในพื้นที่ห่างไกล อิทธิพลภายนอกหรือรัฐก็ไปถึงได้ยาก วิถีวัฒนธรรมจึงไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงแต่ช่วงหลังการพัฒนาของวิถีวัฒนธรรมได้เข้าไปมีอิทธิพลมากขึ้น การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน โดยศึกษาเรื่องวิถีวัฒนธรรมตามหรือ “อัตลักษณ์” อาจเริ่มต้นจากการอธิบายบริบทที่แวดล้อมชุมชนที่จะศึกษาจากนั้นแสดงให้เห็น

---

<sup>1</sup> ขงยุทธ ชูแว่น . (๒๕๕๑).ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไทยว่าด้วยความเป็นมาสถานภาพ แนวคิด วิธีการศึกษา และบทบาทในสังคมปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ลักษณะทางกายภาพชุมชนตลอดจนการอพยพตั้งถิ่นฐานและเรื่องราวต่อมาให้เห็นตัวตนของชุมชนหรือวิถีวัฒนธรรมต่างๆ โดยเชื่อมโยงประเด็นต่างๆ ตามช่วงเวลา เช่น การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม

กระทรวงมหาดไทย<sup>1</sup> ได้เสนอการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ความเป็นมาของอำเภอสำคัญในประวัติศาสตร์ภาคใต้ไว้ว่า ข้อมูลที่ช่วยให้รู้จักคนภายในท้องถิ่นได้ดีนี้คือสิ่งที่เรียกว่า ข้อมูลทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยการศึกษาด้วยวิธีการทางวิชามนุษยวิทยา สังคมวิทยา คติชนวิทยา และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นสำคัญ

แหล่งข้อมูลที่จะทำให้ทราบถึงสังคมวัฒนธรรมภายในท้องถิ่นก็คือชุมชนในท้องถิ่นต่างๆ ทั่วประเทศ ซึ่งมีอยู่ ๒ ระดับ คือ บ้านและเมืองซึ่งเป็นชุมชนที่มีพัฒนาการมาแต่โบราณ มักมีคำกล่าวในเอกสารโบราณ เช่น ตำนานหรือพงศาวดารว่า การสร้างบ้านแปงเมืองชุมชน๒ ระดับนี้นับเป็นชุมชนธรรมชาติพื้นฐานของสังคมชวาโดยแท้ เมื่อรัฐเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยในเรื่องการปกครองและการบริหารก็ได้จัดระบบใหม่ให้เป็นหมู่บ้าน ตำบล อำเภอและจังหวัด โดยคนที่จำนวนผู้คนและครัวเรือนเป็นเกณฑ์ในการแบ่งระดับชุมชนที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและชุมชนทางการปกครองดังกล่าวนี้มีปัญหาในเรื่องความสับสนมากทีเดียว หากเอาเกณฑ์ในเรื่องโครงสร้างสังคมเข้าไปประเมินว่าอะไรเป็นชุมชนบ้านอะไรเป็นชุมชนเมือง เช่น ชุมชนบ้านบางแห่งอาจมีหลายหมู่บ้านทางการปกครอง โดยแบ่งออกเป็น หมู่ที่ ๑ หมู่ที่ ๒ หมู่ที่ ๓ เป็นต้น ซึ่งทางหมู่บ้านก็ไม่มีโครงสร้างทั้งทางด้านกายภาพและโครงสร้างทางสังคมที่จะเรียกว่าเป็นชุมชนได้เช่นเดียวกันกับเมืองในอดีตที่ทางราชการแต่งตั้ง เช่น ครั้งสมัยรัชกาลที่ ๓ และรัชกาลที่ ๔ ชุมชนที่เรียกว่า เมืองบางแห่งมีเนื้อแท้และโครงสร้างเพียงแต่เป็นชุมชนบ้านเท่านั้นหาเป็นเมืองไม่

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๑๐ สงขลา<sup>2</sup> ได้ศึกษา “มรดกทรัพย์สินทางศิลปวัฒนธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลชุมพล อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา” ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น ที่ตั้ง เนื้อที่สภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ ประชากร การนับถือศาสนา สภาพทางเศรษฐกิจ ความเป็นมาและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของตำบลชุมพล โบราณสถานและแหล่งโบราณคดี ส่วนพัฒนาการของตำบลชุมพล พบว่า มีชุมชนเกิดขึ้นตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๔ เป็นชุมชนที่นับถือศาสนาฮินดู จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ได้มีกลุ่มโจรสลัดมลายูเข้ามาปล้นทำลายบ้านเมืองในบริเวณนี้เสียหายมาก ต่อมาราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑ มีการส่งพระสงฆ์ให้ไปอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมาจากลังกา และได้สร้างวัดพะโคะและพระเจดีย์บรรจุพระบรมธาตุทำให้พุทธศาสนา

<sup>1</sup>กระทรวงมหาดไทย. (๒๕๔๒).ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น.ความเป็นมาของอำเภอสำคัญในประวัติศาสตร์ภาคใต้. กรุงเทพฯ : กระทรวงมหาดไทย.

<sup>2</sup>สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๑๐ สงขลา. (๒๕๔๕). มรดกทรัพย์สินทางศิลปวัฒนธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลชุมพลอำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา. (เอกสารสำเนา)

บริเวณนี้เจริญมาก จนถึงช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๒ กลุ่มโจรสลัดมลายูได้เข้าปล้นท่าลพูนชนและวัดวาอารามจำนวนมาก และต่อมาก็มีกลุ่มมุสลิมเข้าม้างัดเมืองสงขลาขึ้นนางฟุ้งหาวเขาแดงทำให้ศูนย์กลางการปกครองที่วัดพะโคะค่อยๆ เลื่อนอำนาจไป

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้เสนอแนวคิดทางทฤษฎีการพัฒนาแนวคิดชุมชนในสังคมไทย ๒ ข้อ คือ ทฤษฎีสองระบบและแนวคิดก้าวข้ามการทันสมัย(Superseding modernity) ดังนี้

๑.ทฤษฎีสองระบบ คือ ระบบเศรษฐกิจชุมชนและระบบเศรษฐกิจทุน ระบบเศรษฐกิจชุมชนดำรงอยู่เป็นวิถีการทำมาหากินของชาวไทยจำนวนมากที่สุดคิดในแง่ของจำนวนชีวิตผู้คนชาวไทยใหญ่กว่าระบบทุน ดำรงอยู่ในทุกภาคของประเทศไทย โดยเฉพาะในชนบท ลักษณะสำคัญของระบบเศรษฐกิจชุมชนคือครอบครัวและชุมชนเป็นหน่วยการผลิตเป้าหมายของการผลิตคือการดำรงอยู่ การรักษาตัวให้รอดอยู่ครอบครัวและชุมชนให้สามารถเลี้ยงตัวเองได้และผลิตซ้ำ ครอบครัวและชุมชนได้ การผลิตจึงมีลักษณะเพื่อบริโภคในครัวเรือนผลิตเพื่อขายก็ได้ มากกว่าที่จะคิดขยายการผลิตให้ใหญ่โตให้มีกำไรสูงสุดให้ร่ำรวย ครัวเรือนมีลักษณะเป็นผู้ผลิตเล็กอิสระ การผลิตของผู้ผลิตเล็กอิสระนี้แตกต่างการผลิตแบบทุนนิยม การผลิตในระบบทุนเป็นการผลิตขนาดใหญ่ ใช้ทุนสูงเป็นหลักไม่ใช่ใช้แรงงานใช้ที่ดินมากเป็นระบบไร่ขนาดใหญ่ใช้แรงงานรับจ้าง ระบบเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชนเป็นระบบที่ฝังตัวอยู่ในพื้นที่ สายญาติมิตร สังคมวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความอาทรต่อกันและกันแลกเปลี่ยนเพื่อความพอเพียงยิ่งขึ้นไม่ใช่การแข่งขันและเอารัดเอาเปรียบ

๒.แนวคิดก้าวข้ามการทันสมัย(Superseding modernity)ศาสตราจารย์ปรัชญา Nishida Kitaro (๑๘๗๐-๑๙๔๕) แห่งมหาวิทยาลัยเกียวโต กล่าวว่า ชาวตะวันตกคิดว่าวัฒนธรรมของเขาเหนือกว่าทุกๆวัฒนธรรมอื่นและวัฒนธรรมมนุษย์พัฒนาไปสู่รูปแบบวัฒนธรรมของเขา ชาตินอื่นเช่นชาติตะวันออก ศาสตราจารย์Nishida ไม่เห็นด้วยกับความคิดแบบนี้ ท่านคิดว่าตะวันออกมีความแตกต่างโดยพื้นฐานจากตะวันตกควรที่ตะวันตกและตะวันออกจะร่วมกันเติมสิ่งที่แตกต่างให้กันและกันให้เต็มประชาชนแห่งเอเชียตะวันออกจะร่วมกันชูหลักการของวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกให้สูงเด่นและเข้ารับฐานะของเราในประวัติศาสตร์โลก

---

<sup>1</sup> ฉัตรทิพย์ นาถสุภา(๒๕๔๘).แนวคิดชุมชนในประวัติศาสตร์ไทยวารสารเศรษฐศาสตร์สุโขทัยธรรมมาธิราช, ปีที่ ๑, ฉบับที่ ๑ (มิ.ย. ๒๕๔๘), หน้า ๑๐-๒๐

อนุรักษ์ ทองสุโขวงศ์และดิเรก สาระวดี<sup>1</sup> ได้เสนอแนวคิดว่าการดำเนินชีวิตภายใต้การแข่งขันเสรีภายใต้ระบบทุนนิยม ที่มุ่งเน้นผลตอบแทนจากการทำงานในรูปตัวเงิน เป็นกลไกหนึ่งที่ทำให้วิถีการดำรงชีวิตคนไทยเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วการปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงต่างๆ จึงจำเป็นต้องอาศัยพื้นฐานความเข้มแข็งของประชากรในชุมชนที่ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ใฝ่ปัญญา และความรอบคอบอย่างสมดุล และเตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมภายนอก อันเป็นกรดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงสนับสนุนกระบวนการกลั่นความคิด การเรียนรู้ การปฏิบัติ และนำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม โดยเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่เน้นการเดินทางสายกลางโดยยึดหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว แบ่งได้ ๒ ระดับ คือ เศรษฐกิจพอเพียงพื้นฐาน และเศรษฐกิจพอเพียงก้าวหน้า สอดคล้องกับทฤษฎีใหม่ ๓ ขั้นที่เริ่มพัฒนาจากคนครอบครัว และขยายวงกว้างเป็นเครือข่ายองค์กรที่สมบูรณ์ เน้นความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ความร่วมมือดังกล่าวช่วยให้เกิดการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การแลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยีและนำบทเรียนจากการพัฒนามาปรับใช้ให้เหมาะสม ชุมชนนาโละ อำเภอกุดชุม จังหัดยโสธร เป็นชุมชนหนึ่งที่มีพัฒนาการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงจนเป็นที่ยอมรับในระดับประเทศ โดยอาศัยกาเปลี่ยนแปลงภายนอกชุมชน เป็นแรงผลักดันให้ชุมชนเกิดกระบวนการการบูรณาการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประสบความสำเร็จคือ การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ การยึดถือจริต ประเพณี และวัฒนธรรม เป็นแนวปฏิบัติในการดำรงชีวิต การมีผู้นำที่เข้มแข็ง และการสร้างกระบวนการทางสังคม กระบวนการกลุ่ม

ละเอียด บุญช่วย<sup>2</sup> ได้ศึกษา “ประวัติศาสตร์ชุมชนจะนะ จังหวัดสงขลา สรุปได้ว่า ชุมชนจะนะเป็นชุมชนโบราณมีการพบหลักฐานกลองมโหระทึกหล่อด้วยสำริด ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการทำกิจกรรมของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์ได้พบร่องรอยคูน้ำและคันดินแสดงถึงการตั้งเป็นชุมชนเมืองบริเวณ “บ้านในเมือง” ตำบลคลองเปยะ ชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณนี้แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ ชาวไทยที่นับถือพุทธศาสนามีธรรมเนียมประเพณีทำบุญเดือนสิบ ประเพณีชักพระ ประเพณีวันเข้าพรรษา เป็นต้น ส่วนชาวไทยมุสลิมนับถือศาสนาอิสลาม ได้ประกอบประเพณีเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม เช่น การละหมาดวันละ ๕ เวลา การเข้าสู่นัด การจัดงานวันเมาลิด วันฮารีรายอ การบริจาคชะกาห์ การไปประกอบพิธีฮัจย์ เป็นต้น

<sup>1</sup>อนุรักษ์ ทองสุโขวงศ์และดิเรก สาระวดี.(๒๕๕๐).พัฒนาการชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงวารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์, ๒๔(๒) พ.ศ.-ศ.ศ.๕๐

<sup>2</sup>ละเอียด บุญช่วย.(๒๕๔๔). ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนจะนะ จังหวัดสงขลา. เพื่อทำหนังสือประกอบการเรียนการสอนชั้น ประถมศึกษาที่ ๑-๒. สงขลา. เขตการศึกษา ๓ จังหวัดสงขลา.(บทคัดย่อ)

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา<sup>1</sup> ได้กล่าวไว้ว่า ชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ใน  
แอ่งที่ราบระหว่างภูเขาสูง และแอ่งที่ราบมีแม่น้ำสำคัญไหลผ่านคือ ปิง วัง กก อิง ยม และน่าน  
การตั้งถิ่นฐานโดยมีภูเขาสูงเป็นกำแพงแบ่งแดน ทำให้เกิดแคว้นอิสระหลายแคว้น แต่ละแคว้น  
ขยายตัวช้าๆ จากภายใน ไม่เกิดรัฐขนาดใหญ่ที่มีศูนย์กลางแห่งเดียว ดำเนินประวัติศาสตร์และ  
วัฒนธรรมของแต่ละแคว้นมีอิทธิพลเหนือความเชื่ออื่นจากภายนอกด้วยลักษณะทางกายภาพเป็นเหตุให้  
ชุมชนทางภาคเหนือ มีความเป็นอิสระในการครองตนเองไกลจากอำนาจจากส่วนกลาง ด้วยมีภูเขาเป็น  
เสมือนกำแพงในการแบ่งดินแดนการเดินทางเข้ามาของวัฒนธรรมอื่นจากภายนอกเป็นไปได้ค่อนข้าง  
ยาก ทำให้เกิดวัฒนธรรม ประเพณีความเชื่อเป็นของแคว้นตน แต่ถึงแม้ว่าจะดูเหมือนมีอิสระก็ยังคง  
ขึ้นกับเจ้านายที่ครองแคว้น โดยมีแนวคิดของชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมอยู่ ๒ อย่างอันได้แก่  
ภูเขาและลำนํ้า ภูเขาและลำนํ้าเป็นตัวบ่งการความกลัวความทุกข์ ความปิติทั้งปวงของชุมชน ภูมิทัศน์  
เช่นนี้ ส่งผลกระทบต่อระบบคิดของคนในชุมชนตลอดเวลาคือความรู้เรื่องประวัติศาสตร์จากภายนอกย่อม  
น้อยกว่าภูเขา และลำนํ้า มีการซ่อนเร้นซึ่งอำนาจอันเร้นลับครอบงำ การอธิบายโลกตามแบบของชาวบ้าน  
ตำนาน คำสวด และพิธีกรรมพื้นถิ่นสะท้อนความเชื่อของชาวบ้าน แม้เมื่อศาสนาพุทธและพราหมณ์  
ขยายอิทธิพลเข้าสู่หมู่บ้านล้านนาสาสนาก็จะได้รับการตีความหมายออกมาในลักษณะแบบพื้นถิ่น เช่น  
การกำหนดคดอยที่มองเห็นได้จากหมู่บ้านให้เป็นเขาพระสุเมรุ แทนการยอมรับว่าเขาพระสุเมรุ  
อยู่ที่ประเทศอินเดีย การสร้างพระธาตุนคดอยดังกล่าว ซึ่งหมายความว่าชาวบ้านสร้างกลไกความเชื่อ  
ของตนเองขึ้นโดยการพยายามตีความทางศาสนาที่ได้รับการประยุกต์ให้เชื่อมโยงเข้ากับสภาพ  
ของท้องถิ่นในด้านของตำนานหมู่บ้าน ที่มีการโยงสัมพันธ์ประวัติหมู่บ้านเข้ากับวีรบุรุษในพื้นที่  
เช่นนี้จะทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าการหมู่บ้านของตนมีตำแหน่ง หน้าที่ และบทบาทเป็นประวัติศาสตร์แห่ง  
มาตุภูมิ ซึ่งไม่อาจลบเลือนไปจากความทรงจำได้ ดังตัวอย่างของตำนานของอำเภอห้างฉัตรพญาเบิกเป็น  
วีรบุรุษชาวลาปางยอมรับว่าท่านผู้นั้นคือเจ้าพ่อขุนตาลเป็นผู้ที่ยืนหยัดสู้ศึกแม้กำลังจะน้อยกว่าจนเกิด  
เป็นพิธีกรรมการเข้าทรงเพื่อเลี้ยงผีบูชาเจ้าพ่อขุนตาลซึ่งเป็นพิธีกรรมขนาดใหญ่สะท้อนให้เกิดความทรง  
จำร่วมในตำนานของส่วนรวมในชุมชนดังกล่าวหมู่บ้านภาคเหนือใช้ “ระบบหมวด” จัดระเบียบและ  
หน้าที่ระหว่างคนในชุมชนหรือที่เรียกว่า การจัดองค์การ เขามองที่ กลุ่มใกล้ชิดกัน ช่วยกันทำงาน  
รับผิดชอบหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย มีผลประโยชน์ร่วมกัน อาจประกอบด้วยคนในชุมชนที่อยู่ใน  
กลุ่มเรือนใกล้ๆ กันหรืออาจอยู่ห่างไกลกันกระทั่งอยู่ข้ามเขตหมู่บ้านก็ได้

โดยสรุปดังที่ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา กล่าวไว้ว่า ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของชุมชน  
หมู่บ้านในภาคเหนือไม่ใช่ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในฐานะเลี้ยวหนึ่งของกรุงรัตนโกสินทร์ แต่เป็น  
ประวัติศาสตร์การบุกเบิกการคิดใคร่ครวญทางปรัชญา การเลือก การต่อสู้ และการสืบทอดความชอบ

<sup>1</sup>ฉัตรทิพย์ นาถสุภา.(๒๕๔๑).**ทฤษฎีและแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน**ชาวกรุงเทพมหานคร : บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์  
พับลิชชิ่งจำกัด(มหาชน).

ธรรมต่างๆตามสายตาของชุมชนอย่างเป็นอิสระ ประวัติศาสตร์ของชุมชนกำหนดให้ชาวบ้านมีพื้นฐานบุคลิกมีความเชื่อมั่น มีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนมีทางเลือกในชีวิตพื้นฐานของชุมชนของตนเอง ภูมิศาสตร์แห่งพื้นที่ตำนานพระธาตุและตำนานวีรบุรุษพื้นบ้านและพิธีกรรมท้องถิ่นทั้ง ๓ สิ่งนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดอุดมการณ์ของชุมชนในแต่ละท้องถิ่นที่มาจากภายในชุมชนเอง

## ๒. เอกสารที่เกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม

การศึกษาเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมได้มีนักวิชาการศึกษาไว้ไม่มากนักที่น่าสนใจและนำมาเป็นแนวเพื่อการศึกษาครั้งนี้ มีตัวอย่างดังนี้

### ๑. ความหมายของทุนทางวัฒนธรรม

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์<sup>1</sup> กล่าวถึงความหมายของทุนทางวัฒนธรรมว่า ทุนทางวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับคุณค่า ความรู้ภูมิปัญญา และงานสร้างสรรค์อันเกิดจากการค้นคว้าและค้นพบ โดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่นรวมทั้งค่านิยมและความเชื่อที่ผูกพันสังคมทำให้เกิดการจัดระเบียบของสังคมหรือสร้างกฎกติกาที่เป็นคุณต่อสังคมโดยส่วนรวม รวมถึงกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง

Throsby (๒๐๐๑ ; ๔๖)<sup>2</sup> ได้นิยามทุนวัฒนธรรม หมายถึง สินทรัพย์ที่มีการฝังตัว(Embodies) สะสม (Stores) และให้ (Provides) คุณค่าทางวัฒนธรรมนอกเหนือจากมูลค่าทางเศรษฐกิจของสินทรัพย์นั้น โดยได้แบ่งทุนวัฒนธรรมเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. ทุนวัฒนธรรมที่สัมผัสได้(Tangible Culture) เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัตถุ ผลงานทางศิลปะ ภาพเขียน รูปปั้น ทุนวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ไม่ได้ถูกจำกัดในรูปแบบเฉพาะมรดกทางวัฒนธรรมเท่านั้นแต่ยังขยายขอบเขตไปถึงทุนกายภาพ หรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น อาคาร สิ่งประดิษฐ์ ทุนวัฒนธรรมรูปแบบนี้สามารถสึกหรอผู้ฝังได้ถ้าไม่ได้รับการดูแลรักษาและสามารถวัดมูลค่าในรูปของเงินได้ไม่ว่าจะเป็นตัววัตถุเองหรือการบริการที่ใช้วัตถุนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการให้บริการ

๒. ทุนวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้(Intangible Culture) เป็นทุนที่อยู่ในรูปของทรัพย์สินทางปัญญาหรืออาจเรียกว่าวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ(Nonmaterial Culture) ได้แก่ ความคิด การปฏิบัติความเชื่อและค่านิยมที่แบ่งปันระหว่างสมาชิกในชุมชน เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม ศิลปะการแสดง เพลงงานวรรณกรรม นิทาน ตำนานพื้นบ้านดนตรี เป็นต้น ถึงแม้ว่าทุนวัฒนธรรมจะแบ่งเป็นทุนวัฒนธรรมที่สัมผัสได้และทุนวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้แต่ทุนวัฒนธรรม

<sup>1</sup>ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และคณะ. (๒๕๔๗). การสำรวจสถานะองค์ความรู้และแนวทางการพัฒนาทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ : รายงานความก้าวหน้าการวิจัย ครั้งที่ ๑. พิษณุโลก : คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

<sup>2</sup>Throsby, C. D. (2001). Economics and culture. Cambridge: Cambridge University Press.

ทั้งสองประเภทนี้มีความสัมพันธ์กันเนื่องจากสิ่งที่สัมผัสได้ก็มีความหมายหรือคุณค่าอยู่เบื้องหลัง นอกจากนี้ทุนวัฒนธรรมในสองรูปแบบนี้สามารถปรากฏได้ในทุกช่วงของเวลาในฐานะทุนคงคลัง (Capital Stock) ซึ่งมีมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์และคุณค่าทางวัฒนธรรม โดย ชัยอนันต์ สมุทวณิช<sup>1</sup> ได้เรียกทุนคงคลังนี้ว่าวัฒนธรรมคงคลัง (Cultural Stock)

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์<sup>2</sup> ให้ความหมายของทุนวัฒนธรรมไว้ว่า ทุนวัฒนธรรม หมายถึง ทุนที่ใช้ไปในการผลิตสินค้าและบริการที่มีนัยทางวัฒนธรรม สินค้าบริการใดที่มีวัฒนธรรมฝังตัวอยู่สินค้าและบริการเหล่านั้นคือสินค้าวัฒนธรรม (Cultural Products)

เสรี พงศ์พิศ<sup>3</sup> ให้ความหมาย ทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) ไว้ว่า หมายถึง คุณค่า ค่านิยมของสังคม ที่แสดงออกทางจารีตประเพณี วิถีชุมชนที่มีรากฐานจากความรู้ ภูมิปัญญา ท้องถิ่นรวมถึงความรู้และภูมิหลังของบุคคล ซึ่งมีที่มาจาก “ตระกูล” เผ่าพันธุ์ สถานภาพทางสังคม (ชนชั้น) เช่น นามสกุลของบางคนตำแหน่ง สถานภาพของสังคม การมีดีกรีทางการศึกษาก็ทำให้คนนั้นได้รับการยอมรับจากคนทั่วไปตั้งแต่ต้นแล้ว

กล่าวโดยสรุป “ทุนทางวัฒนธรรม” เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีมูลค่า ที่สั่งสมมาในอดีตและถ่ายทอดรุ่นต่อรุ่น ทั้งเป็นสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ โดยทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเหล่านั้น มาแปลงเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีมูลค่าที่ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อวิถีชีวิตและสังคมในที่สุด

## ๒. องค์ประกอบของทุนทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ฝังามที่คนในอดีตคิด ทำขึ้น แสดงออกและสืบทอดด้วยการปฏิบัติ ซึ่งมีสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ จำแนกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ ประกอบด้วย

๑. เป็นมรดกตกทอด เกิดจากภูมิปัญญาของมนุษย์ ประกอบด้วยสิ่งที่เคลื่อนที่ไม่ได้ อาทิ โบราณสถานขนาดใหญ่กับสิ่งที่สามารถเคลื่อนที่ได้จำพวกวัตถุ บันทึกเล่าเรื่อง เป็นเอกสาร ตำนาน บันทึก เช่น ภาษามลายูซึ่งเป็นภาษาของชาวใต้ บันทึกในศิลาจารึก เป็นต้น

๒. เป็นสิ่งที่มีเอกลักษณ์พิเศษหรือเนื้อในของวัฒนธรรมเป็นการกระทำของมนุษย์ ประกอบด้วยเอกลักษณ์พิเศษในการทำมาหากิน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ภาษา กิริยา สำเนียงพูด ความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และพิธีกรรม สุนทรียศาสตร์-สุนทรียภาพ ซึ่งเป็นความสวยงามตามอารยธรรม ซึ่งควรมีการสืบสานทำนุบำรุงให้คงอยู่ ระบบเครือญาติและระบบสังคม

<sup>1</sup> ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (๒๕๔๐). วัฒนธรรมคือทุน กรุงเทพฯ: พี.เพรส.

<sup>2</sup> รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (๒๕๓๕). ปาฐกถา “ทุนวัฒนธรรม” (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ: มูลนิธิไชยยัง ล้มทองกุล.

<sup>3</sup> เสรี พงศ์พิศ. (๒๕๕๑). แนวคิดแนวปฏิบัติยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่น กรุงเทพฯ: พลังปัญญา.

### ๓. ภูมิปัญญาดั้งเดิมและภูมิปัญญาสมัยใหม่ ได้แก่

๓.๑ ศาสตร์หรือความรู้ของบรรพชน อาทิ ดาราศาสตร์ วิทยาศาสตร์

๓.๒ ภาษาศาสตร์ และการคำนวณ เช่น โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร้อยแก้ว ร้อยกรอง หน่วยชั่ง ตวง วัด คืบ วา ศอก

๓.๓ อาชีวศาสตร์ เป็นความรู้เกี่ยวกับการยังชีพ อาทิ เครื่องมือดักจับสัตว์ เครื่องการเกษตร เครื่องมือจับปลา

๓.๔ ยุทธศาสตร์ในการป้องกันตนเองและการรักษาชีวิต เช่น มวยไทย ฟันดาบ กระบี่ กระบอง การเขียนตำราพิชัยสงคราม

๓.๕ การเยียวยาชีวิตหรือแพทยศาสตร์ เช่น การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การทำและใช้สมุนไพร การวางแผนโบราณ

๓.๖ การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ โดยใช้ความรู้ในเชิงรัฐศาสตร์ และนิติศาสตร์ เช่น ระบบการปกครองแบบพ่อปกครองลูก เป็นต้น

### ๓.๗ ศิลปศาสตร์ ซึ่งเป็นองค์รวมทางศิลปะที่สำคัญ

ชัยอนันต์ สมุทรวณิช(๒๕๔๐)<sup>1</sup> ได้กล่าวถึง วัฒนธรรมไว้ว่าคือ ทุน มีนัยสำคัญว่าเมื่อถือว่าวัฒนธรรมเป็นทุนชนิดหนึ่งแล้วก็มี culture stock ได้และมีการเปลี่ยนแปลงได้ น่าจะถือได้ว่าเป็นการลงทุนหรือทำให้ทุนเดิม(มรดกทางวัฒนธรรม) รักษาคุณค่าไว้ ความมั่นคงทางจิตวิญญาณเน้นความมั่งคั่งทางวัฒนธรรมซึ่งก็คืออุดมคติของความเป็นมนุษย์ นอกจากนั้น ชัยอนันต์ สมุทรวณิช ยังมองว่าวัฒนธรรมเป็นทุนทางสังคม ซึ่งมีมานานก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรมและไม่สูญสลายหายไปไม่สามารถทำลายได้แม้จะตกอยู่ภายใต้การครอบงำของอำนาจอื่นในช่วงที่อยู่ภายใต้ อิทธิพลอื่น วัฒนธรรมเป็นฝ่ายถูกระงับและมิชอบบารับเป็นสำคัญ มองวัฒนธรรมในฐานะสินค้าทางวัฒนธรรมเป็นการมองว่าสินค้าและบริการมีบทบาทหลักและการมีมิติทางวัฒนธรรมเป็นบทบาทรองเกิดกระบวนการแปรวัฒนธรรมเป็นสินค้ากระบวนการเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมเป็นฝ่ายถูกระงับและมิชอบบารับเป็นสำคัญโดยมีสินค้าและบริการเป็นตัวหลักทำให้วัฒนธรรมถูกกลืนกลายและอาจสูญเสียเอกลักษณ์ไป

กระทรวงวัฒนธรรม(๒๕๕๓)<sup>2</sup> ได้เสนอนโยบายประเทศไทยกับการพัฒนาทุนวัฒนธรรมแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่๑๑ (๒๕๕๕-๒๕๕๙) ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์โดยมุ่งไปที่การเชื่อมโยงระหว่างทุน ๖ ทุน คือ ทุนธรรมชาติ ทุนกายภาพทุนสังคม ทุนมนุษย์ ทุนการเงินและทุนวัฒนธรรม โดยทุนวัฒนธรรมเป็นจุดศูนย์กลางที่เชื่อมโยงกับทุนประเภทอื่นๆ เพราะทุนวัฒนธรรมถือเป็นหัวใจที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ

<sup>1</sup> ชัยอนันต์ สมุทรวณิช. (๒๕๔๐). วัฒนธรรมคือทุน กรุงเทพฯ:พี.เพรส.

<sup>2</sup> กระทรวงวัฒนธรรม (๒๕๕๓). วิสัยทัศน์พันธกิจและยุทธศาสตร์.สืบค้นเมื่อ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๖, จาก [http://www.m-culture.go.th/about.php?sub\\_id=1037](http://www.m-culture.go.th/about.php?sub_id=1037)

สร้างสรรค์ ตัวอย่างเช่น ประเทศเกาหลีใต้ใช้วัฒนธรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ผสมผสานไปยังสินค้าและบริการต่างๆ อีกทั้งสอดแทรกความเป็นเกาหลีไปตามสื่อต่างๆ เพื่อเป็นการส่งออกวัฒนธรรมเป็นต้นทุนวัฒนธรรมซึ่งถือว่าเป็นเหมือนกิจกรรมต้นน้ำ (Upstream) ในห่วงโซ่มูลค่าของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงคือ กระทรวงวัฒนธรรม ดังนั้นกระทรวงวัฒนธรรมจึงมีหน้าที่พัฒนาทุนวัฒนธรรมและส่งมอบไปยังหน่วยงานต่างๆ เช่น กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงพาณิชย์ ฯลฯ สามารถนำไปสร้างคุณค่าและมูลค่าทางเศรษฐกิจ การบำรุงรักษามรดกศิลปวัฒนธรรม และการนำทุนวัฒนธรรมมาเพิ่มคุณค่าและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและสังคมรวมถึงส่งเสริมอุตสาหกรรมวัฒนธรรมได้ถูกบรรจุไว้เป็นส่วนหนึ่งในพันธกิจของกระทรวงวัฒนธรรมละในแผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ(๒๕๕๐-๒๕๕๕)

นอกจากนี้ Bourdieu (๑๙๘๖) <sup>1</sup> อธิบายว่า ทุนวัฒนธรรมจะปรากฏตัวใน ๓ รูปแบบ คือ

๑. เป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในตัวคนหรือกลุ่มคน เช่น ความคิด จินตนาการ ความเชื่อ เป็นต้น

๒. เป็นสิ่งที่ป็นรูปสัญลักษณ์และเป็นตัวตน เช่น ภาพวาด เครื่องมือ อุปกรณ์

สิ่งก่อสร้าง สถานที่ที่เป็นมรดกโลก เป็นต้น

๓. ความเป็นสถาบัน เช่น กติกา การยอมรับที่หลายคนเห็นร่วมกัน การยอมรับ

ในสถาบันกษัตริย์ วัด โรงเรียน ทำให้เกิดความสามัคคี ประเพณี หรือกิจกรรมร่วมกันของสังคม โดยวัฒนธรรมถือเป็นทุนและต้นทุนที่สำคัญ เนื่องจากการก่อเกิดวัฒนธรรมแต่ละด้านจะมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว หากมีการพัฒนาหรือปรับปรุงสภาพแวดล้อมหรือมีการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องเหมาะสมก็อาจส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมนั้น ให้เสื่อมคุณค่าหรือสูญหายไปจากสังคม

### ๓. ความสำคัญและประโยชน์ของทุนทางวัฒนธรรม

ความสำคัญของทุนวัฒนธรรม มีดังนี้

๑) สิ่งที่ดีเป็น “สินค้าวัฒนธรรม” ต้องมีนัยทางวัฒนธรรมในด้านหนึ่งด้านใดไม่ว่าจะเป็นจารีต ขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบความเชื่อและศรัทธา ระบบคุณค่า บรรทัดฐานทางจริยธรรม แบบแผนการดำรงชีวิต แบบแผนการบริโภค แบบแผนการพักผ่อนหย่อนใจการเล่น การแต่งกาย วรรณกรรมและสิ่งพิมพ์

๒) ทุนวัฒนธรรมมีทั้งในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ ในภาคอุตสาหกรรม เช่น อุตสาหกรรมเครื่องแต่งกาย อุตสาหกรรมเครื่องใช้ในครัวเรือนในภาคบริการ เช่น การบริการสันตนา การบริการอาหาร บริการการศึกษา

<sup>1</sup> Bourdieu (๑๙๘๖). The form of capital. In J. G. Richardson (Ed.), Handbook of theory and research for the sociology of education (๖๔-๗๕). New York, NY: Greenwood Press.

๓) บรรดากิจกรรมทางเศรษฐกิจที่กลุ่มทุนวัฒนธรรมหยั่งรากถึง ส่วนใหญ่มีการกระจุกตัวของทุนอย่างสูงจึงมีอำนาจผูกขาดระดับหนึ่ง

๔) กลุ่มทุนทางวัฒนธรรมมีการผนึกตัวอยู่ตลอดเวลา เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจด้วยการควบและครอบกิจการ แต่ยุทธวิธีสำคัญในช่วงหลังได้แก่ การสร้างพันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์

๕) กลุ่มทุนวัฒนธรรมแม้จะเป็นหัวหอกของกระแสโลกาภิวัตน์ มักเลือกทำสัญญาพันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์กับกลุ่มทุนท้องถิ่นเพราะต้องการจะหาประโยชน์จากเครือข่ายความสัมพันธ์ของกลุ่มทุนท้องถิ่น ในบางสภาพการณ์ Localization ก็เป็นประโยชน์ต่อ Globalization ในกรณีนี้อาจต้องปรับผลผลิตให้สอดคล้องกับบริบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น

๖) กลุ่มทุนวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผลักดันให้เกิดความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การทุ่มเทรายจ่ายในด้านการวิจัยและพัฒนาเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและได้ผลิตภัณฑ์ประเภทใหม่สำหรับสินค้าวัฒนธรรมบางประเภท วงจรชีวิตของสินค้าค่อนข้างสั้นหากไม่สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ชนิดใหม่ทดแทนชนิดเก่าได้ก็ยากที่จะขยายส่วนแบ่งตลาดหรือรักษาส่วนแบ่งตลาดไว้ได้

๗) กระบวนการสร้างอุปสงค์เป็นยุทธศาสตร์การตลาดที่สำคัญยิ่ง การสร้างความภักดีต่อยี่ห้อ นับเป็นยุทธวิธีสำคัญในการรักษาและขยายส่วนแบ่งตลาด

#### ประโยชน์ของทุนทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๔ ประการ คือ

- ๑) เป็นที่รวมแห่งองค์ความรู้ที่มีในอดีตทั้งหมด
- ๒) เป็นที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์พิเศษและภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่น
- ๓) เป็นที่ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี ศักดิ์ศรี ความภูมิใจของชุมชน หรือชนเผ่าทั้งหลาย

#### ๔) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ส่งเสริมความมั่งคั่ง

นอกจากนี้ยังสามารถจำแนกความสำคัญของการนำทุนวัฒนธรรมมาพัฒนา โดยแยกออกเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ดังนี้

๑) ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจสามารถนำวัฒนธรรมไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเสริมสร้างการผลิตสินค้าและบริการได้โดยใช้แนวความคิดการสร้างสรรค์คุณค่า รวมถึงการสร้างตราสัญลักษณ์สินค้าไทยเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ วัฒนธรรม เช่น งานฝีมือและของที่ระลึก อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ผลงานศิลปะทุกสาขา หรืออุตสาหกรรมศิลป์ สื่อสารและการประชาสัมพันธ์ การพัฒนาทุนมนุษย์ และพิพิธภัณฑ์สถานและกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

๒) **ด้านการพัฒนาสังคม** สามารถนำวัฒนธรรมเรื่องระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อ จารีตประเพณีที่ดีงาม อาทิ ระบบเครือญาติ การมีจิตสำนึกสาธารณะ การมีน้ำใจและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไป โน้มนำในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนซึ่งจะทำให้สังคมมีความจริง และสงบสุข

๓) **ด้านการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** สามารถนำวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมและภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นการใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติมาใช้ในการดูแล รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาพเดิมหรือมีความสมบูรณ์ได้มากขึ้น เช่น การทำ ฝายต้นน้ำ (Check Dam) ประเพณีสืบชะตาแม่น้ำ การเคารพผีปู่ ตา ฯลฯ

#### ๔. การประเมินสถานการณ์ทุนทางวัฒนธรรม

การประเมินสถานการณ์ทุนทางวัฒนธรรมของประเทศไทย พบว่า วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวนมากมีความหลากหลาย มีคุณค่า มีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะท้องถิ่นซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศได้มากมาย หากแต่ยังขาดการอนุรักษ์ฟื้นฟูพัฒนาต่อยอดอย่างเป็นระบบอย่างจริงจัง อีกทั้งยังขาดการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเจริญรุ่งเรืองของสังคมไทย ดังนี้

๑. **ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้** ได้แก่ ระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อ ภาษา จารีต ประเพณี พิธีกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า สังคมไทยมีทุนทางวัฒนธรรมที่มากมาย แต่หลายอย่างในปัจจุบันเสื่อมถอยและสูญหายไปตามกาลเวลา สาเหตุสำคัญ คือ การขาดการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ถิ่นทอด พัฒนาและต่อยอดอย่างเป็นระบบอย่างจริงจัง โดย

๑.๑ **ระบบคุณค่า ค่านิยมและความเชื่อที่ดีงาม** ซึ่งเป็นตัวยึดโยงคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและสมดุล พบว่า

##### ด้านบวก

- สังคมไทยยอมรับความแตกต่างทางเชื้อชาติศาสนา คนไทยส่วนใหญ่มีนิสัยเอื้อเฟื้อช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยไม่แบ่งแยก มีความเมตตากรุณา ทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

- ประเทศไทยยังมีผู้พร้อมเสียสละเป็นอาสาสมัครทำงานเพื่อสังคมจำนวนมาก เห็นได้จากกรณีการเกิดภัยพิบัติที่เกิดขึ้นหลายครั้ง จะมีการรณรงค์ให้ช่วยเหลืออย่างไม่ขาดสาย

##### ด้านลบ

- ปัจจุบันคนไทยและสังคมไทยให้ความสำคัญกับระบบคุณค่า ค่านิยมและความเชื่อที่ดีงามลดลง เช่น ความภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิด ความเอื้ออาทร การเคารพผู้ใหญ่ การให้ความสำคัญกับพรหมจรรย์ การยึดมั่นในหลักศีลธรรมและความรู้ผิดชอบชั่วดี

- ระบบสถาบันที่ทำหน้าที่ขัดเกลาและปลูกฝังระบบคุณค่า ค่านิยม และความเชื่อที่ดีงามมีแนวโน้มอ่อนแอและมีบทบาทในการพัฒนาศักยภาพคนไทยลดลง โดย

(๑)สถาบันครอบครัว ที่มีความเป็นระบบเครือญาติ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันทำหน้าทำให้การอบรมเลี้ยงดู ปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยมให้แก่เด็กและเยาวชนในปัจจุบันมีความเปราะบางมากขึ้น พิจารณาได้จากสถิติการหย่าร้างของคู่สมรสที่มีแนวโน้มสูงขึ้น รูปแบบครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น พฤติกรรมการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวเป็นแบบต่างคนต่างอยู่ มีเวลาในการอยู่พร้อมหน้าและทำกิจกรรมร่วมกันน้อยลง

(๒)สถาบันการศึกษา ซึ่งมีหน้าที่ในการพัฒนาความรู้ ความคิดและการอบรมเรื่องคุณธรรมจริยธรรม เพื่อการดำเนินชีวิตให้กับเด็กและเยาวชนที่ผ่านมา ให้ความสำคัญกับระบบการเรียนการสอนที่วัดความความสำเร็จจากใบรับรองผลการศึกษา ใบประกาศนียบัตร หรือใบปริญญาบัตร มากกว่าสมรรถนะ ความรู้ ความสามารถ รวมถึงคุณธรรมและพฤติกรรมของผู้เรียน

(๓)สถาบันทางศาสนา เป็นผู้มียุทธศาสตร์ในการถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนของศาสนาต่างๆ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้ผู้คนในสังคมเป็นคนดี มีคุณธรรมและเอื้อต่อการพัฒนาระบบคุณค่าของสังคมไทย ยังไม่สามารถทำหน้าที่ในการชักจูงหรือเป็นแกนนำในการพัฒนาจิตใจด้านคุณธรรมจริยธรรมได้อย่างเพียงพอ สาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจากขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักศาสนาอย่างแท้จริง บุคลากรทางศาสนาบางส่วนมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และให้ความสำคัญกับพุทธพาณิชย์มากกว่าหลักธรรมคำสอน

(๔)สถาบันการเมืองการปกครอง ซึ่งเป็นผู้มียุทธศาสตร์ในการกำหนดนโยบายและการบริหารประเทศยังมีการบริหารแบบรวมศูนย์ ภาครัฐยังมีบทบาทนำในการพัฒนา

(๕)สถาบันสื่อ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะระบบคุณค่า ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ ตลอดจนพฤติกรรมในการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมมีการนำเสนอภาพและสาระที่สร้างสรรค์และจรรโลงสังคมน้อยมากเมื่อเทียบกับปริมาณสื่อที่นำเสนอทั้งหมด

**๑.๒ วัฒนธรรมการใช้ภาษาไทย ภาษาถิ่น และขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณีต่างๆ**  
ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ หรืออัตลักษณ์ที่สะท้อนความเป็นชาติไทยและคนไทย โดยเฉพาะภาษาพูด นั้นถือเป็นตัวแทนของลักษณะวัฒนธรรมในด้านประวัติศาสตร์ย่อมถือได้ว่าภาษาเป็นมรดกอันล้ำค่าทั้งตัวอักษรไทยและวรรณกรรมไทย ซึ่งรวบรวมและรองรับศิลปวัฒนธรรมไทยทุกด้านไว้ให้ได้ศึกษา ค้นคว้าและเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง พบว่า

- วัฒนธรรมการใช้ภาษาไทยของเด็กและเยาวชนมีแนวโน้มด้านการพูดออกเสียงไม่ชัดเจนและนิยมใช้ศัพท์แสลงหรือคำแปลกๆ มากขึ้น

- ขนบธรรมเนียมประเพณีได้ลดคุณค่าและสูญหายไปค่อนข้างมาก บางประเพณีที่มีและถือปฏิบัติสืบต่อกันมา มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบให้เข้ากับสังคมยุคใหม่และถูกนำมาใช้ในการส่งเสริมธุรกิจการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมากขึ้น

**๑.๓ ภูมิปัญญาไทยหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น**ซึ่งเป็นองค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะต่างๆ ที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ เป็นฐานคิดและหลักเกณฑ์การกำหนด

คุณค่าและจริยธรรมที่มีการส่งผลกระทบต่อกันอย่างยาวนานจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งในการอยู่ร่วมกันของคนและธรรมชาติอย่างเกื้อกูล พบว่า

- ประเทศไทยมีผู้รู้ภูมิปัญญาซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ มากมาย แต่ขาดการนำมาใช้ประโยชน์อย่างจริงจัง
- ความรู้ภูมิปัญญาและภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายเรื่องได้สูญหายไปจากสังคมหลายเรื่องยังไม่ได้ได้รับการพัฒนาต่อยอดอย่างเป็นระบบอย่างจริงจัง
- การพัฒนาความรู้และวัฒนธรรมจากภูมิปัญญา เพื่อใช้ในการพาณิชย์ยังอยู่ในระดับต่ำและไม่ได้มีการคุ้มครองตามกฎหมายบางส่วนต่ออยู่ในมือคนต่างชาติ
- การผลิตสินค้าและบริการจากความรู้ภูมิปัญญาไทย ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อพัฒนารายได้มากกว่าการรักษาคุณค่าและรากฐานทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น
- ประเทศไทยยังขาดการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการนำทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยไปใช้ประโยชน์ในการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าของสินค้าไว้อย่างชัดเจน ขาดการบูรณาการระหว่างนโยบายและแผนงานต่าง
- ภาครัฐยังมีส่วนร่วมในการพัฒนาอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ของคนไทยค่อนข้างน้อย

**๒.ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้** ประกอบด้วย โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรม และศิลปกรรมต่างๆ ที่ติดมากับอาคาร โบราณสถาน โบราณวัตถุ รวมถึงอุทยานประวัติศาสตร์ วัดในพระพุทธศาสนา และพิพิธภัณฑ์ต่างๆ ซึ่งถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้อย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุดและนับเป็นทุนหรือมรดกของชาติที่สำคัญ พบว่า

๑)ประเทศไทยมีโบราณสถานสำคัญมากมายกระจายอยู่ทุกพื้นที่ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องหมายที่แสดงออกซึ่งความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ และโบราณคดีในสมัยต่างๆ

๒)แหล่งวัฒนธรรมทางด้านศิลปกรรม โบราณคดี และประวัติศาสตร์จำนวนมากถูกทำลายทั้งจากภัยธรรมชาติและฝีมือมนุษย์

๓)การใช้ประโยชน์และการดูแลรักษาแหล่งโบราณสถาน โบราณคดีและแหล่งประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ยังขาดประสิทธิภาพ ขาดการมีส่วนร่วมของหน่วยงานท้องถิ่น ชุมชนและประชาชนทั้งในด้านการบริหารจัดการและดูแลรักษา

## ๕.แนวโน้มและโอกาสการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม

แนวโน้มและโอกาสการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ประกอบด้วย

๕.๑ คนไทยและสังคมไทยมีความตื่นตัว เห็นคุณค่าและประโยชน์ของทุนทางวัฒนธรรม

และภูมิปัญญาไทย ว่าสามารถนำมาใช้เสริมสร้างวิถีชีวิตของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขยิ่งขึ้นได้ ประเทศไทยมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีผู้รู้ภูมิปัญญามากมายกระจายทุกพื้นที่ คนไทยมีฝีมือมีความประณีตละเอียดอ่อนในงานศิลปะ ซึ่งถือเป็นจุดแข็งและโอกาสที่จะให้บุคคลเหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ร่วมดูแล อนุรักษ์ วัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมถึงการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย

๕.๒ ประเทศไทยมีนโยบายและแผนพัฒนาชาติ สนับสนุนทั้งแผนบริหารราชการแผ่นดิน แผนปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ แผนพัฒนาการท่องเที่ยว รวมถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่๑๐

๕.๓ ระบบเศรษฐกิจแบบเสรี ระบบการค้าเสรีเปิดโอกาสให้ประเทศไทยมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานความรู้และการสร้างสรรค์คุณค่า พัฒนาสินค้าและบริการบนพื้นฐานวัฒนธรรมไทยที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น เช่น การนวดแผนไทย สมุนไพรไทย อาหารไทย รวมถึงการพักผ่อนและท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไทย ฯลฯ โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาต่อยอดด้วยเทคโนโลยีเพื่อสร้างสรรค์คุณภาพและคุณค่าให้ผลิตภัณฑ์ในชุมชน

๕.๔ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและโครงสร้างของการบริโภค การส่งออกของสินค้าและบริการของประเทศไทยในอนาคตขึ้นอยู่กับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของการบริโภคของสังคมโลก และการวางแผนอย่างถูกต้องในการพัฒนาและบริการให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศต่างๆ ประเทศพัฒนาแล้วที่เป็นคู่ค้าสำคัญส่วนใหญ่กำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ มีแนวโน้มต้องการสินค้าและบริการเฉพาะด้านมากขึ้น เช่น การดูแลสุขภาพ การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนและการรักษาพยาบาล จึงเป็นโอกาสที่ประเทศไทยจะพัฒนาสินค้าและบริการเกี่ยวกับสุขภาพ เช่น การแพทย์แผนไทย สมุนไพรไทย รวมถึงการพักผ่อนและท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งประเทศไทยมีศักยภาพทั้งด้านสถานที่และบุคลากร

๕.๕ ความร่วมมือระหว่างประเทศที่เข้มแข็ง กระแสการพัฒนาที่ยั่งยืนและความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและการสื่อสาร เป็นความร่วมมือทั้งในระดับภูมิภาคและอนุภูมิภาคเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและวิชาการ เกิดสัมพันธภาพที่ดีที่ก่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนา และการบริหารจัดการด้านต่างๆ ในระดับนานาชาติ

๕.๖ กระแสโลกที่เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ ส่งผลดีต่อประเทศไทยที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีโอกาสใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าภายใต้ระบบการบริหารจัดการที่นำไปสู่ความยั่งยืนรองรับความต้องการสินค้าและบริการด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และวัตถุดิบจากธรรมชาติที่เพิ่มขึ้น และยกระดับมาตรฐานและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ในระดับรากหญ้าให้เชื่อมโยงสู่เวทีโลก

๕.๗ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร จะช่วยสร้างโอกาสการตลาด และการเรียนรู้ให้กับผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและเจ้าของภูมิปัญญาในการ

พัฒนาและเพิ่มศักยภาพการดำเนินงาน รวมถึงการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์สินค้าบริการ และงานด้านศิลปวัฒนธรรมสู่โลกภายนอกได้อย่างรวดเร็ว

## ๖. แนวทางพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม

เพื่อให้มีการนำทุนทางวัฒนธรรมไปใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นการเสริมสร้างทุนทางสังคม จึงกำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม ดังนี้

### ๖.๑ การฟื้นฟู ถอดคุณค่า พัฒนา และต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาอย่างเป็นระบบโดย

๑) ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัย พัฒนาและสร้างนวัตกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งที่อยู่ในวิสาหกิจชุมชนให้ออกมาอย่างเป็นระบบ

๒) พัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญากับนโยบายหรือโครงการสำคัญของประเทศ

๓) ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศในการเชื่อมต่อภูมิปัญญา

๔) สนับสนุนกระบวนการขยายผลนำภูมิปัญญาไปใช้ในทางปฏิบัติและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

๕) ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจของชาวบ้านที่เกิดจากใช้ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งและพัฒนาไปสู่เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

๖) ส่งเสริมคุณภาพ มาตรฐาน และสร้างผลิตภัณฑ์ให้มีจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นและความต้องการของตลาด

๗) ให้มีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ วิธีการ ขั้นตอนการจดทะเบียนลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรทางปัญญาแก่ชุมชนอย่างกว้างขวาง

๘) สร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือที่ดีกับนานาประเทศ

### ๖.๒ การจัดการองค์ความรู้และสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาแก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง โดย

๑) สร้างและพัฒนาแหล่งและกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ให้ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ง่าย โดยสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ หอสมุด หอศิลป์ อุทยานแห่งการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ ที่มีชีวิตชีวา เป็นต้น

๒) จัดทำฐานข้อมูล แผนที่นำทางหรือทำเข็มนาทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ให้มีความชัดเจน ถูกต้อง ครบถ้วนที่สามารถเข้าถึงและนำไปใช้ประโยชน์ได้สะดวก

๓) จัดให้มีหลักสูตรวัฒนธรรมศึกษาในสถานศึกษาทุกระดับทั้งในและนอกระบบโรงเรียน

๔) ส่งเสริมการเสริมสร้างค่านิยมและพฤติกรรมที่พึงประสงค์แก่ประชาชนโดยให้มีการ

อนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมและจารีตประเพณีที่ดีงามอย่างเป็นระบบ

๕) อนุรักษ์ฟื้นฟูระบบคุณค่า ค่านิยม และความเชื่อที่ดีงามให้มีความเข้มแข็งในสังคมไทย เช่น การประหยัคคอดออม การกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ความสามัคคี ฯลฯ

๖) ส่งเสริมให้มีการใช้วัฒนธรรมของชุมชนมาสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น การใช้ภาษาถิ่น การลงแขก การเคารพผีปู่ ตา การจัดการแหล่งน้ำ ผ่านระบบเหมืองฝาย ประเพณีสืบชะตาป่าและลุ่มน้ำ ฯลฯ

๗) ฟื้นฟู อนุรักษ์ สืบสานและพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี เอกัตถลักษณ์ และอัตลักษณ์ความเป็นไทยที่เป็นมรดกและมีคุณค่าของท้องถิ่นและชาติอย่างเป็นระบบ

๘) ใช้สื่อสารมวลชนและเทคโนโลยีสารสนเทศทุกรูปแบบที่มีอยู่ในการเผยแพร่ข่าวสาร และความรู้ด้านวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องและกว้างขวาง

๙) ปรับสถาบันและกลไกที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา อนุรักษ์ ฟื้นฟู ต่อยอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาให้มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการมากขึ้น

๑๐) อนุรักษ์ ประชาสัมพันธ์สร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสังคมในการพัฒนาและเฟื่องฟูทางวัฒนธรรมของชาติ

๑๑) ส่งเสริมงานวิจัยและพัฒนาทางด้านวัฒนธรรมอย่างบูรณาการและให้มีการนำผลการวิจัยไปเผยแพร่และใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง

**๖.๓ การเสริมสร้างระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและเอื้ออำนวยต่อการขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรม โดย**

๑) ระดมพลังทุกภาคส่วนในรูปแบบต่างๆ เพื่อพัฒนางานวัฒนธรรมร่วมกัน เช่น การนำทรัพยากรทางวัฒนธรรมมาใช้ประโยชน์ การลงทุนทางวัฒนธรรม ฯลฯ

๒) กระจายอำนาจ ส่งเสริม และสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานวัฒนธรรมของตนเอง

๓) ปรับแก้กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการสร้าง การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม

๔) สนับสนุนสภาวัฒนธรรมทั้งในระดับจังหวัด และระดับภูมิภาคให้เข้ามามีบทบาทหลักในการเป็นศูนย์กลางด้านการติดตามประเมินผลการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม การดำเนินงานด้านการเฟื่องฟูทางวัฒนธรรม เป็นต้น

ทุนทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มิมีมูลค่าและให้คุณค่าต่อวิถีชีวิตของสังคม ดังที่กล่าวมาแล้ว แต่ทุนทางวัฒนธรรมหลายเรื่องมีความเป็นนามธรรมสูง เช่น วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นพลวัต (Dynamic) สามารถเปลี่ยนแปลงและถ่ายทอดข้ามสังคม กลุ่มคน สถานที่ และเวลาได้ตลอด

การนำทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยมาพัฒนาและใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ต้องมีการบริหารจัดการที่ดี และตั้งอยู่บนหลักการที่สำคัญคือ การเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม การพัฒนาวัฒนธรรมอย่างเป็องค์รวม การสร้างความสมดุลและความยั่งยืน การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เนื่องจากทุนทางวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งอาจมีผลมาจากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การมีปฏิสัมพันธ์ของสังคมโลก การเคลื่อนไหวหรือการกระจายทางวัฒนธรรม จึงก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม การปลูกฝังให้เยาวชนได้ตระหนักถึงวัฒนธรรมที่ดีงามของชุมชนและของท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งจำเป็นและเร่งด่วนที่จะต้องอาศัยสถาบันทางสังคม และทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุม ใ้เฝ้าระวังทางวัฒนธรรมปลูกฝังและส่งเสริมให้มีให้เกิดขึ้นเพื่อให้เยาวชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมที่ดีงามเพื่อสืบสานและพัฒนาต่อเนื่องสืบไป

#### ๔.เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนบ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

##### ๔.๑.ที่ตั้งและอาณาเขต

บ้านวังหอน ตั้งอยู่หมู่ที่ ๕ ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช มีเนื้อที่ประมาณ ๗,๐๐๐ ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่เขตติดต่อของสามจังหวัด คือ พัทลุง ตรัง และนครศรีธรรมราช โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ จดบ้านวังชน ตำบลน้ำตก อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ทิศตะวันออก จดตำบลเขาพระทอง และหมู่ที่ ๕ ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด

จังหวัดนครศรีธรรมราช

ทิศใต้ จดคลองท่ามุด ตำบลลานข่อย อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง ซึ่งเป็นที่ตั้งอ่างเก็บน้ำ ห้วยน้ำใส

ทิศตะวันตก จดเทือกเขาบรรทัด เป็นเขตติดต่อกับ บ้านในเตา ตำบลท่าจั่ว อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง

##### ๔.๒. ลักษณะภูมิประเทศ

บ้านวังหอน เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณที่ราบเล็กๆ ในหุบเขาซึ่งล้อมรอบด้วยภูเขา คือ เขาคัดแข้ง เขาอ้ายโล้น เขาอ้ายหมี เขาเหนือคลอง เขาหัวช้าง เป็นต้น โดยมียอดเขาอ้ายโล้นเป็นยอดเขาสูงสุด ตั้งอยู่บริเวณทางทิศใต้ของบ้านวังหอน โดยมีป่าวังนายพุดเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำ ลำธารที่สำคัญและต้นกำเนิดของคลองวังหอนและคลองวังนายพุด ซึ่งไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำ ห้วยน้ำใสและแม่น้ำปากพนัง จากสภาพพื้นที่ตั้งชุมชนของบ้านวังหอนซึ่งเป็นที่ราบหุบเขาชาวบ้านมีการจับจองที่ดินเพื่อทำการเกษตร คือ สวนยางพารา สวนไม้ผล โดยมีการขยายพื้นที่ทำกินสู่พื้นที่เนินเขามากยิ่งขึ้น





### ๓. ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศโดยทั่วไปของบ้านวังหอนเป็นไปในลักษณะเดียวกับพื้นที่อื่นๆ ของภาคใต้ ซึ่งมีเพียงฤดูฝนและฤดูร้อน โดยอุณหภูมิอากาศในเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า และ หมู่บ้านวังหอนค่อนข้างเย็น เนื่องจากปกคลุมด้วยป่าดิบชื้น ฤดูฝนอยู่ระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือน ธันวาคม ฝนตกชุกมากในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายน ปริมาณน้ำฝนอยู่ระหว่าง ๒,๐๐๐- ๒,๕๐๐ มิลลิเมตร/ปี อุณหภูมิระหว่าง ๒๐-๓๕ องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ ๒๗ องศา เซลเซียส

### ๔. แหล่งน้ำ

ตำบลวังอ่าง เป็นพื้นที่แหล่งต้นน้ำ ลำธารที่สำคัญของกลุ่มน้ำ ปากพนัง โดยมีอ่างเก็บน้ำ ห้วย น้ำใส เป็นแหล่งเก็บกักน้ำ ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อการชลประทานและบรรเทาภัยแล้งให้กับกลุ่มน้ำ ปากพนัง มีความจุ ๘๐ ล้านลูกบาศก์เมตร สำหรับพื้นที่บ้านวังหอนมีแหล่งน้ำ ดังนี้

#### ๔.๑ ห้วยหนองคลองบึง

ในพื้นที่บ้านวังหอน ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำ ลำธารที่สำคัญของพื้นที่กลุ่มน้ำ ปากพนัง มีต้น กำเนิดจากผืนป่าต้นน้ำ อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า บริเวณเทือกเขาบรรทัด มีลำห้วยและ คลองสายสำคัญๆ ที่หล่อเลี้ยงผืนป่าและชุมชนที่สำคัญ ดังนี้

๔.๑.๑ คลองน้ำ ทะลุเขาหรือคลองวังหอนต้นน้ำ มาจากบ้านหนักเหียงไหลลงสู่ธาร น้ำใต้ภูเขาระยะทางประมาณ ๒ กิโลเมตร จากบ้านหนักเหียงเรียกว่า น้ำลงรู เป็นลำคลองไหลไปรวม กับคลองวังนายพุดที่บ้านวังหอน

๔.๑.๒ คลองวังนายพุด มีต้นน้ำเกิดจากควนป็นน้ำ ป่าวังนายพุด ทางทิศตะวันตกเป็น ต้นน้ำ ไหลลงสู่แม่น้ำ กันตัง จังหวัดตรัง ทางทิศตะวันออกเป็นลำธารน้ำ ไหลมาลงเขาที่ถ้ำ วังนายพุด และไปรวมกับสายน้ำ ทหุเขา

๔.๑.๓ คลองสามแพรก ไหลผ่านถ้ำ ค้างคาว(ถ้ำ คนธรรม) ซึ่งเป็นธารน้ำ ไหลลอด ทะลุเขามาออกในถ้ำ สามารถเดินตามลำน้ำ ไปได้ประมาณ ๑ กิโลเมตร แล้วไหลไปรวมกับคลองวัง นายพุดและคลองน้ำ ทะลุเขา แล้วไหลไปออกสู่อ่างเก็บน้ำ ห้วยน้ำใส

๔.๑.๔ คลองเหนือ บริเวณชุมชนหนักเหียง ซึ่งมีน้ำ ใช้ออกมาจากควนติดกับ หลังอ้ายหมี่(บริเวณหลังบ้านผู้ใหญ่เสริม แก้วทองค์) และคลองห้วยแห้ง ซึ่งหากมีฝนตกจะมีน้ำ ไหล ตลอด แต่เมื่อฝนแล้งน้ำ จะซึมลงใต้ดินจนหมด

๔.๑.๕ ห้วยยาง น้ำ จะไหลไปเข้าถ้ำ น้ำ ลงรู เหมือนคลองเหนือ แล้วไหลไปรวมกับ คลองวังหอน

#### ๔.๒ การชลประทาน

อ่างเก็บน้ำ ห้วยน้ำใสเป็นแหล่งเก็บกักน้ำ ขนาดใหญ่ที่สุดของจังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ในพื้นที่บริเวณพื้นที่หมู่ที่ ๕ ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวดจังหวัดนครศรีธรรมราช และหมู่ที่ ๓

ตำบลลานข่อย อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง สันตึ้นมีลักษณะเป็นเขื่อนดินมีความจุ ๘๐ ล้าน ลูกบาศก์เมตร รับน้ำจากห้วยน้ำใส ห้วยลำพัน คลองวังหอน เริ่มก่อสร้างในปีงบประมาณ ๒๕๓๔ แล้วเสร็จปีงบประมาณ ๒๕๓๕ โดยมีวัตถุประสงค์ในการก่อสร้าง ดังนี้

๑) เพื่อเป็นแหล่งน้ำสำหรับโครงการชลประทานคลองไม้ชัย ซึ่งมีพื้นที่ ๓๕,๕๐๐ ไร่ และสามารถขยายพื้นที่โครงการได้อีก ๑๘,๐๐๐ ไร่

๒) เพื่อป้องกันหรือบรรเทาปัญหาอุทกภัยในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ในเขตอำเภอชะอวด ซึ่งมักเกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี

๓) เพื่อป้องกันหรือบรรเทาปัญหาน้ำเค็มเนื่องจากน้ำทะเลหนุนในลุ่มน้ำปากพนัง ในฤดูแล้ง

๔) เพื่อเป็นแหล่งน้ำสำหรับอุปโภค-บริโภค ในบริเวณใกล้เคียงอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำใส อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำนั้น มีพื้นที่ได้รับประโยชน์จากระบบชลประทานซึ่งเป็นพื้นที่เพาะปลูก จำนวน ๕๓,๕๐๐ ไร่ ได้แก่ พื้นที่ตำบลลานข่อย อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง ตำบลเกาะขันธุ์ และตำบลชะอวด อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

#### ๕) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

##### ๑) ทรัพยากรป่าไม้

พื้นที่ป่าต้นน้ำบ้านวังหอน หรือป่าวังนายตู่เป็นพื้นที่อนุรักษ์ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า ส่วนหนึ่งของเทือกเขาบรรทัด มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ ลักษณะของป่าจะเป็นป่าดิบชื้น มีลักษณะเป็นป่ารกทึบ ประกอบด้วย พรรณไม้หลากหลายชนิด ไม้ยืนต้นของชั้นเรือนยอด ส่วนใหญ่เป็น ไม้วงศ์ยางตะเคียน (Dipterocarpaceae) มีลำต้นสูงใหญ่เปลาตรงตั้งแต่ ๓๐-๕๐ เมตร ถัดลงมาเป็นไม้ต้นขนาดกลางและขนาดเล็ก ซึ่งสามารถขึ้นอยู่ได้ร่มเงาของไม้ใหญ่ได้ รวมทั้งต้นไม้ชนิดต่างๆ ในวงศ์หมากหรือปาล์ม (Palmae) พื้นล่างของป่ารกทึบระเกะระกะไปด้วยไม้พุ่ม พืชล้มลุก กระจ่าง หวาย ไม้ต่างๆ เถาวัลย์หลากหลายชนิด ตามลำต้นไม้และกิ่งไม้มักจะมีพืชอิงอาศัย (epiphyte) จำพวกเฟิร์น และมอส ขึ้นอยู่ทั่วไป

สำหรับไม้เด่นที่พบบริเวณป่าวังนายตู่ซึ่งเป็นผืนป่าต้นน้ำที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดของบ้านวังหอน เช่น ตะเคียนทอง หลุมพอ ยาง กระบาก จำปาป่า พิกุล ไข่เขียว นาคบุตร พญาไม้ หลาวชะโอน หมากพ่น ชก<sup>1</sup> ฯลฯ พืชพื้นล่างได้แก่ ช้างร้องไห้ หวาย กล้วยไม้ป่า สมุไพร และวั้นชนิดต่างๆ

<sup>1</sup> ต้นชก คือ ต้นดาว สามารถนำดอกมาใช้ทำเป็นลูกชด

พื้นที่บ้านวังหอนเป็นพื้นที่ที่ติดอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า<sup>2</sup> ซึ่งตั้งชื่อตามภูเขาที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ ซึ่งเป็นที่รู้จักของผู้คนในจังหวัดพัทลุง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเขาปู่<sup>1</sup> ซึ่งถือว่าเป็นภูเขาศักดิ์สิทธิ์ พื้นที่สิ่งสถิตของดวงวิญญาณ “ตาปู่” เป็นเทพกึ่งคนธรรพ์ ซึ่งเป็นที่นับถือเคารพกราบไหว้ของชาวตำบลเขาปู่และประชาชนทั่วไปอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่ามีพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่บริเวณ อำเภอชะอวด และทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอรษฎา อำเภอยี่งอ อำเภอ นาโยง และอำเภอเมือง จังหวัดตรัง และกิ่งอำเภอศรีนครินทร์ อำเภอศรีบรรพต อำเภอป่าพะยอม อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง ตั้งอยู่ในบริเวณเทือกเขาบรรทัด สลับซับซ้อนปกคลุมด้วยป่าดิบชื้น ซึ่งมีความชุ่มชื้นในทุกฤดูกาล จนได้รับสมญานามว่า “ป่าพรหมจรรย์” อุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า มีเนื้อที่รวมทั้งหมดประมาณ ๔๓๓,๗๕๐ ไร่ หรือ ๖๕๔ ตารางกิโลเมตร สำหรับหน่วยงานของอุทยานที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่บ้านวังหอน คือ หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า ที่ ขป.๖ ห้วยน้ำใส

## ๒) ทรัพยากรสัตว์ป่า

ในอดีตบริเวณพื้นที่ป่าต้นน้ำ บ้านวังหอนอุดมสมบูรณ์ไปด้วยสัตว์ป่าหลากหลายชนิด ทั้งสัตว์ใหญ่และสัตว์เล็ก ดังนี้ (อุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า)

๒.๑ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เช่น ช้าง กระทิง เลียงผา สมเสร็จ หมี เสือ เก้ง หมูป่า กระซัง อีเก้ง ค่าง ลิง ชะมด มดส้ม(อีเห็น) พญากระรอก ค้างคาวแม่ไก่ ฯลฯ

๒.๒ นก เช่น นกยาง นกคัคคู นกกระเดียน นกเงือก นกจอกป่า นกพญาปากกว้างเล็ก นกหัวว่า นกขมิ้น นกกระเจี๊ยบ นกจับแมลง นกกินปลีกล้วย นกกาฝาก ฯลฯ

๒.๓ สัตว์เลื้อยคลาน เช่น เต่า ตะพาบน้ำ ห่านช้าง ตะกวด เขียด จิ้งเหลน กิ้งก่าบิน ตุ๊กแกป่า งูต่างๆ ฯลฯ

๒.๔ สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก เช่น กบ อึ่งกรายลายจุด อึ่งอ่าง คางคก เขียด เป็นต้น

๒.๕ ปลา เช่น ปลามัด ปลาหวด ปลาหลด ปลาชิวควาย ปลาชิวใบไม้ ปลาอีกรอก และปลาชะโอน ฯลฯ เป็นต้น

๒.๖ แมลง เช่น ผีเสื้อหลวง ค้างคาวคืดหวด ผีเสื้อกว้างห้าเขา จักจั่นงวงมวนแดง ผีเสื้อพอมด ผีเสื้อหางดิ่งอิสร ผีเสื้อดาราไพโรภักย์ได้ ผีเสื้อเจ้าป่า ผีเสื้อกระทกรกสีคล้ำ ผีเสื้อถุงทองได้ เป็นต้น

ในปัจจุบันสัตว์ป่าเหล่านี้ลดลงจำนวนมากและบางชนิดก็ได้สูญหายไปจากป่าบ้านวังหอน เช่น ช้าง สมเสร็จ กระทิง เป็นต้น มีเพียงสัตว์บางชนิดเท่านั้นที่ขณะนี้เริ่มเพิ่มจำนวนมากขึ้น คือ กวาง ซึ่งทางหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่าและชาวบ้านในบริเวณบ้านน้ำตก อำเภอทุ่งสง ได้

<sup>1</sup> สัมภาษณ์นายสมศักดิ์ เพชรสังข์ หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า ที่ ขป.๖ ห้วยน้ำใส ๖๐ หมู่ ๕ ตำบล เขาปู่ อำเภศรีบรรพต, จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๕๖.

<sup>2</sup> กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช(<http://www.dnp.go.th/parkreserve/asp/style1/default.asp?npid=203&lg=1>)

ช่วยกันอนุรักษ์และป้องกันไม่ให้คนภายนอกเข้ามาล่าทำลาย นอกจากนั้นในช่วงเดือนมกราคม จะมีนกเงือกอพยพมากินลูกไทรที่กำลังสุกและมีจำนวนมากบริเวณป่าวังนายพุเป็นประจำทุกปี

## ๖. แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

จากความอุดมสมบูรณ์ของการเป็นแหล่งป่าต้นน้ำ ลำธารของพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ทำให้บ้านวังหอน มีป่าไม้ น้ำตก ถ้ำ พืช ความอุดมสมบูรณ์ สวยงาม น่าศึกษาเรียนรู้ และสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ เช่น อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำใส ถ้ำคนธรรพ์ ถ้ำวังนคยพป่าวังนายพุ น้ำตกหนานสวรรค์ วัดวังหอมพุธาราม งานวันทุเรียนหล่น เป็นต้น

## ๗. สภาพสังคม

### ๑) ประชากร

หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ๒๒๔ ครัวเรือน จากครัวเรือนทั้งหมด ๒,๐๗๗ ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งสิ้น ๙,๕๐๕ คน แยกเป็นชาย ๔,๖๖๒ คน หญิง ๔,๘๔๓ คน รายละเอียดดังตาราง

| หมู่ที่     | ชื่อหมู่บ้าน   | หลังคาเรือน | ชาย (คน) | หญิง(คน) | รวม   |
|-------------|----------------|-------------|----------|----------|-------|
| ๑           | บ้านวังอ่าง    | ๑๕๕         | ๔๓๖      | ๔๘๓      | ๙๑๙   |
| ๒           | บ้านลาไม       | ๒๖๖         | ๕๗๓      | ๕๕๑      | ๑,๑๒๔ |
| ๓           | บ้านหนองบัว    | ๑๘๕         | ๔๕๕      | ๔๖๔      | ๙๒๓   |
| ๔           | บ้านท่าไทร     | ๓๒๐         | ๖๕๕      | ๗๕๕      | ๑,๔๑๐ |
| ๕           | บ้านวังหอน     | ๒๒๔         | ๔๑๘      | ๖๓๒      | ๑,๐๕๐ |
| ๖           | บ้านควนมิตร    | ๒๕๑         | ๖๖๑      | ๖๐๕      | ๑,๒๖๖ |
| ๗           | บ้านเกาะไร่    | ๒๖๒         | ๖๗๗      | ๖๒๐      | ๑,๒๙๗ |
| ๘           | บ้านควนมีชัย   | ๑๕๕         | ๓๕๒      | ๓๖๖      | ๗๑๘   |
| ๙           | บ้านควนไม้ป้อง | ๑๖๗         | ๓๔๗      | ๒๘๓      | ๖๓๐   |
| รวมทั้งสิ้น |                | ๒,๐๗๗       | ๔,๖๖๒    | ๔,๘๔๓    | ๙,๕๐๕ |

ที่มา : ข้อมูลประชากรปี ๒๕๕๗ จาก นายชัยรัตน์ เทพอินทร์ (ผู้ใหญ่บ้านวังหอน)

### ๒) การปกครอง

การปกครองท้องที่ของ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวดมี นายชัยรัตน์ เทพอินทร์ เป็นผู้ใหญ่บ้านวังหอน มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง คือ นายวิเชียร แก้วทนงค์

ในพื้นที่หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน นั้น ประกอบด้วย ๖ กลุ่มบ้านสำคัญ คือ บ้านวังหอน บ้านสำนักเหียง(หนักเหียง) บ้านท่ามุด(ข้างเขื่อน) บ้านหลัง้ายหมี(เขาสอยดาว) บ้านควนปริง (ล่างเขื่อน) และบ้านห้วยลำพัน

### ๓) การนับถือศาสนา

ชาววังหอนทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ โดยมีสำนักสงฆ์วังหอมพุทธารามเป็นแหล่งศูนย์รวมจิตใจของชุมชน ซึ่งในอดีตมี หลวงพ่อแสง จันทโร เป็นเจ้าอาวาสที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนและเป็นที่เคารพนับถืออย่างยิ่งของทั้งชาววังหอนและบุคคลภายนอก โดยในปัจจุบันสรีระของท่านได้บรรจุไว้ในโลงแก้วเพื่อให้ชาวบ้านได้กราบบูชาและยึดเหนี่ยวจิตใจในการทำคุณความดีเพื่อชุมชน

### ๔) การศึกษา

ในชุมชนบ้านวังหอน มีโรงเรียนบ้านวังหอน<sup>๑</sup> ซึ่งได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๐๓ จากความร่วมมือร่วมใจของประชาชน หมู่ที่ ๕ ตำบลวังอ่างอำเภอชะอวดจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมี นายคำทองบุรี เป็นแกนนำสร้างบนเนื้อที่ประมาณ ๔ ไร่ โดยได้แต่งตั้งนายพิณ บุญแก้ว ครูใหญ่โรงเรียนวัดไม้เลียบเป็นผู้ควบคุมดูแล และให้ นายอัญญาสังข์ทอง เป็นครูสอน โดยได้รับค่าตอบแทนจากชาวบ้านซึ่งเสียสละเงินคร่าวเรือนละ ๕ บาท ต่อเดือน เปิดสอนครั้งแรกมี ชั้นป. ๑ เพียงชั้นเดียว นักเรียน ๑๘ คน และเปิดขยายต่อมาจนถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ การเรียนในช่วงหลัง ๆ ไม่ค่อยราบรื่นเนื่องจากนักเรียนน้อยลงและมีปัญหาทางด้านการเมืองเข้ามาแทรกจนถึง ปี ๒๕๑๗ ทางราชการจึงสั่งหยุดการสอนต่อมาปี ๒๕๒๔ประชาชนได้ร้องขอต่อทางราชการให้เปิดโรงเรียนอีกครั้งเนื่องจากต้องประสบกับความยากลำบากในการพานักเรียนไปเรียนที่โรงเรียนอื่น ได้แก่ โรงเรียนบ้านทุ่งชุมพล อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุงและโรงเรียนบ้านน้ำตกอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งได้ทำการสอนอีกครั้งในปี ๒๕๒๕ มีนักเรียน ๑๐ คน ทำการสอนที่อาคารเรียนเดิม ต่อมาประชาชนได้ขออนุญาตใช้สถานที่สาธารณประโยชน์เป็นที่ตั้งโรงเรียนแห่งใหม่ ในเนื้อที่ ๓๕ ไร่ ห่างจากโรงเรียนหลังเดิมไปทางทิศเหนือประมาณ ๕๐๐ เมตร ทดแทนพื้นที่เดิมซึ่งใช้เป็นที่สร้างสำนักสงฆ์วังหอมพุทธาราม และทำการเรียนการสอนที่โรงเรียนหลังใหม่เมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๕ โดยได้เปิดขยายชั้นเรียนจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

ปัจจุบัน (ปี ๒๕๕๖) โรงเรียนบ้านวังหอน มีนักเรียนทั้งสิ้น ๖๒ คน มีผู้อำนวยการโรงเรียนและอาจารย์ผู้สอน จำนวน ๓ คน ครูอัตราจ้าง จำนวน ๑ คน และนักการภารโรง จำนวน ๑ คน จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ – ๖

<sup>๑</sup> โรงเรียนบ้านวังหอนม. ๕ ต. วังอ่างอ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช สพท.นศ.๓ โทรศัพท์ ๐-๙๕๔๕-๐๐๒๓

### ๕) ระบบสาธารณูปโภค

๕.๑ ไฟฟ้า ชุมชนบ้านวังหอน มีจำนวนครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลวังอ่าง จำนวน ๑,๘๖๐ ครัวเรือน จำนวนบ้านที่มีโทรศัพท์๑๑ หลังคาเรือน

๕.๒ เส้นทางคมนาคม เดิมบ้านวังหอนมีเส้นทางติดต่อกับภายนอกที่ทุรกันดารมาก ต้องผ่านภูเขาเป็นช่องแคบพอที่ตัวคนจะสามารถเดินได้ เรียกว่า เขาคัดแข้ง ในปี๒๕๐๐ หมู่บ้านเริ่มก่อสร้างถนน เขาคัดแข้งจึงถูกระเบิดออกทำเป็นถนนใช้งานได้จนถึงปัจจุบัน ส่วนทางทิศเหนือผ่านเขาหัวช้าง ไปยังบ้านสำนักเหียง(หนักเหียง) เป็นถนนที่พอใช้การได้ สามารถเดินทางต่อไปยังชุมชนกะปาง อำเภอห้วยยอด และถนนสายบ่อล้อลำทับ ที่บ้านมะขาม ตำบลหนองบัว อำเภอเขาฉกา จังหวัดตรัง และตำบลน้ำตก อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ระยะทางจากวังหอนถึงกะปางประมาณ ๒๘-๓๐ กิโลเมตร อีกทางหนึ่งไปทางในเตา อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง ระยะทางประมาณ ๗ กิโลเมตร เป็นถนนลูกรัง ก่อสร้างโดยกรมโยธาธิการ เป็นเส้นทางที่ใช้การได้ดีแล้วในปัจจุบัน

### ๖) ระบบการดูแลสุขภาพชุมชน

ในการดูแลสุขภาพของชาววังหอนนั้น มีสถานบริการสุขภาพที่ใกล้เคียงที่ชุมชนสามารถไปขอรับบริการได้ คือ สถานีอนามัยทุ่งชุมพลตำบลลานข่อย อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง ระยะทาง ๘ กิโลเมตร สถานีอนามัยควนหรั่ง หมู่ที่๗ ตำบลวังอ่าง ระยะทาง๒๕ กิโลเมตร และที่โรงพยาบาลชะอวด อำเภอชะอวด ระยะทาง ๔๘ กิโลเมตร

### ๗) กลุ่มองค์กรชุมชน

กลุ่มองค์กรชุมชนที่สำคัญของบ้านวังหอน มีดังนี้

๗.๑) กลุ่มออมทรัพย์บ้านวังหอน หรือ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มออมทรัพย์บ้านวังหอน ตั้งอยู่เลขที่ ๑๖/๑ หมู่ ๕ ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช รหัสไปรษณีย์ ๘๐๑๘๐

๗.๒) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทำปุ๋ยหมักบ้านวังหอน ตั้งอยู่เลขที่ ๕ ถนน - ต.วังอ่าง อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช รหัสไปรษณีย์ ๘๐๑๘๐ โทรศัพท์ ๐๖๒๘๑๖๕๖๗

๗.๓) กลุ่มเครือข่ายต้นธารบ้านวังหอน เริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ ๑๖ เมษายน ๒๕๔๓ โดยกลุ่มคนในหมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นผู้ที่ใจรักเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มต้นมีสมาชิกประมาณ ๑๗ คน มีนายวิเชียร นุ่นสง เป็นแกนนำกลุ่ม และเริ่มจัดการประชุมเพื่อเปิดเวที“ของดีวังหอน” เมื่อ ๑๗ เมษายน ๒๕๔๓ โดยการสนับสนุนของ นายสวัสดิ์ สัมครพงศ์ นายกสมาคมเพื่อนเกลอเทือกเขาหลวง และคณะ และเริ่มดำเนินกรรเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ปัจจุบันเครือข่ายต้นธารบ้านวังหอนมีสมาชิก ๗๐ คน โดยมีกิจกรรมที่กลุ่มได้ดำเนิน คือ การปลูกจิตสำนึกแก่ชาวบ้านเจ้าของพื้นที่ในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น และการร่วมกันอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ ลุ่มน้ำ ปากพนัง โดยการนำชีวภาพมาใช้ทดแทนปุ๋ยเคมี ทำเขื่อนแก้วเพื่อชะลอการไหลของน้ำ จัดทำค่ายเยาวชน ค่ายสิ่งแวดล้อม จัดอบรมมัคคุเทศน์น้อย (เด็กนักเรียน)

